

AKI MINDENT TUD A SZÍNHÁZRÓL

Hat éve annak, hogy a Hunyadivárosban élő Fekete Tibor színművésszel utoljára beszélgettünk. Mostani találkozásunkra felesége, Dr. Percze Éva doktornő is elkísérte. Mindenki Tibi bácsiját nemcsak az azóta eltelt időről, de pályája eszébe ötlő, szép emlékeiről is kérdezem: - Ötvenkét pályán töltött év köti Kecskeméthez. Melyik volt az utolsó szerepe?

- Erre a kérdésre óhatatlanul Vitéz Laci, szívbéli jóbarátom jut az eszembe, akivel annak idején együtt horgásztunk, nagyokat beszélgettünk és sokat voltunk együtt a színpadon is. Különös az élet: halála előtti utolsó szerepe Kodály Zoltán Hány Jánosában volt, ami - Ferenc császár megszemélyesítőjeként - nekem is az utolsó színpadi szerepemet adta 2006-ban. Nyolcvanadik évemben mondtam búcsút a színpadnak. Ebben a korban az ember már joggal érzi úgy, hogy elfáradt, sem fizikailag, sem memória dolgában nem tudja a régi formáját nyújtani. Egyedül a színház titkársága az, ahova továbbra is szívesen bemegyek alkalmasint egy kis beszélgetésre.

1952-ben végeztem el Rózsahegy Kálmán színésziskoláját. 1953-tól 1957-ig az Állami Faluszínház tagja voltam, utána szerződtem ide Kecskemétre, ahol számtalan gyönyörűbbnél gyönyörűbb szerepet játszottam el. Voltam persze vendégszínész más városokban is: Győrben, Veszprémben, Budapesten és 1992-95 között a békéscsabai Jókai Színházban, itt már a kecskeméti Katona József Színház örökös tagjaként. Győrben 1983-tól négy éven keresztül játszottam olyan szerepekben, mint pl. a Csörgheő Csuli az Úri muriban vagy Alfred III Az öreg hölgy látogatásában, ahol Berek Kati volt a partnerem. Veszprémben Móricz Kismadárkájában játszottam, melyet Sík Ferenc, a volt Nemzeti Színház rendezője vitt színre. Nagyon szerettem ezt a darabot, ráadásul itt is mindenáron azt szerették volna, hogy végleg ott maradjak. Mikor 1987-ben Lendvay Ferenc lett Kecskeméten az igazgató, egészen Veszprémig utánam jött, hogy ki játssza otthon a Bánk bánban Tiborcot, ha nem te?! Így kerültem újra haza, s eljátszottam Tiborc szerepét hatvanévesen is. Az első Tiborcot még a harmincas éveimben játszottam, Seregi László rendezésében. Akkor ehhez még erősen maszkírozni kellett magam, másodsor már hozzáöregedtem. Csak kiálltam a színpadra, megráztam a fejem, s elkezdtem: „Bánk bán - nagyúr -! Én Tiborc vagyok...”.

- Milyen volt a kapcsolata a rendezőkkel?

- Dr. Németh Antaltól kezdve Bodolayig tíznél több rendezővel dolgoztam együtt az életem folyamán, de talán Seregi Lászlótól kaptam a legjobb instrukciókat. Az első Tiborc-szerepnél Jánoky Sándor barátommal felváltva kellett játszsanunk, de ő jóval idősebb volt nálam. Seregi az első próbánál odajött hozzám: „Most lemész a büfébe, eszel valamit, aztán visszajössz Tiborcként és elmondod az életedet!”. Így lett. Mikor már ott jártam, hogy „S ha tán utolsó fillérünkre egy/ Törvénytudó felírja a panaszt:/ Ki írja fel keserves könnyeinket,/ Hogy jó királyunk megláthassa azt.”, hatan fogtak meg, úgy sírtam. Egy alkalommal lejött megnézni az előadást Major Tamás társaságában Nádasdy Kálmán is. A Dózsa-klubban volt a kiértékelés, s a már akkor legendás híró rendező sorra elmondta az észrevételeit. Egyszer csak megelevenedett a hangja: „Az a fiatalember, aki a Tiborcot játszotta, nagyon jó volt.” Erre Major is megszólalt a maga suttogó-mély hangján: „Egyetérték Nádasdy Kálmánnal”. - Szép emlékek ezek.

Bodolay rendezései közül kedves emlékként őrzöm a Csalóka szivárvány-beli alakításomat. Fiatalember létére nagyon tiszteltem Juronics Tamást - úgy is, mint nagyszerű táncost, úgy is, mint rendezőt. Talán ő tudja a legjobb érzékkel modern feldolgozásban színre vinni a régi, klasszikus darabokat. Én pl. a Vörös malomban játszottam a keze alatt.

Én is segítségére voltam egyszer egy rendezőnek. A nyolcvanas években Illés Pista rendezte Kecskeméten az Úri murit. A regény egyik jelenetében cigányok muzsikálnak. Azt mondta erre Pista, hogy majd a zenekari árokból felhívunk néhány zenészt. Ezen én igen elcsodálkoztam, mert szeretem a magyar nótát, s azt csak vérbeli vályogvető cigányok tudják jól húzni. „- Ilyen már nincs!” – mondta Pista. „- Nincs-e?” – feleltem én. Akkor még a „Donkanyarban” a Szunyogh-cigány muzsikált Rudival, egy kistermetű bőgősgyerekekkel. Elmentem értük, s mikor elkezdték a színpadon, hogy „Virít már a szarkaláb odahaza régen,/ Ezer tücsök muzsikál most is künn a réten./ Oda járt ki a babám, mosolygott a szeme rám,/ Istenem, de szép volt, Istenem, de rég volt!...” , az olyan volt, amilyennek lennie kellett.

- Ki volt a legjobb igazgatója?

- A szintén tizenegynéhány közül Lendvay Feri bácsit és Radó Vilmost emelném ki. Mindkettőjükhöz igen közeli barátság is fűződött. Radó Vilmos idejében attól volt olyan ragyogóan jó a kecskeméti színház, mert minden vizsgaelőadást megnézett Pesten, jó szemmel érzett rá a legtehetségesebb fiatalokra, s közülük egyvalakit mindig lehozott ide. Így játszott Kecskeméten pl. Szilágyi Tibi, Koncz Gabi vagy Moór Marianna.

Lendvay Ferenc rendezőként adott rengeteget ennek a városnak. Még a kis színpadon játszott Háború és béke előadása is olyan volt – Nagy Attilával, Barbinek Péterrel és Tallós Ritával -, amire tódult a közönség. A nagyszínpadi előadásai pedig sorra legendássá váltak a szakmában, lásd pl. a Stuart Máriát, a Bánk bánt. Emellett rendkívül szerény és emberközeli volt. A színházba úgy ment be, hogy kezét fogott a portással, s megkérdezte a kellékestől, hogy meggyógyult-e már a gyereke. Mindenkiről mindent tudott és mindenkit számon tartott.

- Volt olyan szerepe, amellyel különösen megszenvedett?

- Minden szereppel rengeteget kell kínlódnia, hogy az jó alakítás legyen. Nyugodtan mondhatom, hogy nekem a feleségem ebben is nagyon sokat segített. Akármilyen furcsán hangzik, szereptanuláshoz gyakorta kimentem a temetőbe. Leültem egy padra, ahol csend volt, nyugalom volt, s ott szépen tíz oldalt megtanultam. Este hazamentem, a feleségem végszavazott, s én újból felmondtam az egészet. Egyszer viszont tényleg nagyon kiborultam, amikor a Black Comedyben Radó Vili rám osztotta Harold szomszéd szerepét: - „Hogy játszathat egy népi hőssel buzeránst?!”. - Hétvégén általában hazalátogattunk édesanyámhoz, s hogy gyakoroljak, a villamoson végig úgy közlekedtem, mintha Harold lennék. Az emberek furcsán néztek rám, a feleségem dőlt a nevetéstől, s közben fogadkozott, hogy még egy mozdulat és soha többé nem ül fel velem a villamosra. Mit mondjak, a nagy ódzkodás után ez lett életem egyik legkedvesebb szerepe.

- Régen volt jobb színésznek lenni vagy ma?

- Régen annyiból nehezebb volt, hogy délelőtt próbáltunk a színházban, utána indultunk hol ide, hol oda. Szilágyi Tibivel, Szegedi Erikával és a többiekkel szinte minden nap tájoltunk. Volt, hogy Gurnik Ilonával játszottam a főszerepet, de sehogy sem ment, s a vidéki előadásról este tíz körül hazaérve Kecskemétre az Árpád körút 19. alatti kis lakásunkba, átalakítottuk az egyetlen szobát színpaddá, a feleségem végszavazott, s mi Icával éjjel egyig, kettőig még egyszer eljátszottuk az összes jelenetet. Olyan is volt, hogy annyi darabban játszottam párhuzamosan - sőt délután és este is mást -, hogy meg kellett kérdezni Tollas nénit, az öltöztetőmet, hogy mi megy most? Ő meg csak rámutatott a fogastra: amilyen ruha volt oda felakasztva, azt játszottam aznap este.

Mégis azt mondom, a mai színésznek nehezebb a dolga, mert nincs biztonsága. A dolgok jó összejátszásán múlik, hogy melyik évadban kinek hogy lesz állása, s ha nem jól őrzi a helyét, kiszorul. A mai színészek mind félnek ettől. Az én időmben még volt hova menni, ha valaki nem találta meg a számítását. Most nincs. Beszűkültek a lehetőségek.

Nagyon örültem, amikor Cseke Péter – akinek a felségével szintén együttjártam valamikor - idejött igazgatónak, s csak arra kértem, csináljon egy jó színházat, mert a város ezt megérdemli. Amit eddig tett, azzal valóra váltotta a reményeimet: a Padlással, a Hello, Dollyval, a komoly gyermek- és ifjúsági előadásokkal, s a többi nagyszerű darabbal. Nagy boldogság nekem, aki egy pár évet azért már eltöltöttem itt, hogy a mostani előadásokra szinte már nem lehet jegyet kapni, olyan gyorsan elkelnek.

Ami a színjátszást illeti, ma sokkal közelebb van az élethez. Nem kell a mondatokat túlhangsúlyozni, nagy pátosszal, hévvel mondani, csak úgy, ahogy a mindennapokban is megszólalunk. A technika azt is megoldotta, hogy nem kell nagy hangerővel, távolra beszélni. Mindezek miatt a mai előadásmód sokkal közelebb van az emberekhez is. Annak idején még csak kevesen játszottak ezzel a fajta természetességgel. Ilyen volt pl. Latinovits Zoltán, akivel a Vígszínházban 37-szer játszottam együtt, abban a Rómeó és Júliában, amelyben Latinovits volt Rómeó, Ruttkai Éva pedig Júlia. Én Rómeó barátja, Benvolio szerepét kaptam. Van egy fényképem is, ahol Latinovits épp a hajam igazítja. Emlékszem, egyszer rám mutatva odaszólt próba közben Várkonyinak, hogy „Hol találtad ezt a gyereket?”. Erre az: „Kecskeméten”. Jólesett, hogy a színészkirálynak tetszett az én mesterkéletlen, egyszerű játéktípusom.

A tehetség erőlködés és különös gesztusok nélkül is megmutatkozik. A pillantás a hídról való szerepem idején még itt volt Kecskeméten Avar István és Pécsi Sándor, akivel együttjártam a darabban. Tőlük is ilyesfajta színjátszást lehetett látni. Másfelől nézve ezt a mesterséget, ha valakiről elhiszik két-három órahosszán keresztül, hogy ő Hamlet, talán nem is egészen normális. Mi, színészek, egy kicsit „nem normális” emberek vagyunk.

- Minden díjat magáénak tudhat, ami csak a pályán megszerezhető. 1965-ben Jászai Mari-díjat, 1971-ben Katona József-díjat, 1982-ben Erdemes művész, 1989-ben pedig Kiváló művész kitüntetést kapott. 2000-ben a szakma Önnek ítélte az Aase-díjat, s 2005-ben Életműdíjként a közönség szavazata alapján Aranykecske-díjban részesült.

- Az Életműdíj átadására az akkori polgármestert, Szécsi Gábort kérték fel. Mikor kezébe vette a lezárt borítékot, még nem sejtve, kinek a nevét tartalmazza, úgy kezdte a szavait, hogy „Ez az ember mindent tud, amit a színházról tudni lehet, és mindent megcsinál...”. Az átadó ünnepségen jelen volt Huszti Péter és Piros Ildikó is, ott állt Bodolay, s a teljes társulat. A nevem kimondásakor az egész nézőtér felállt és szünni nem akaróan tapsolt... Kértem egy mikrofont és megköszöntem szépen sorban mindenkinek azt, hogy idáig eljuthattam. A volt igazgatóimnak, a rendezőknek, a kollégáknak, a városnak és nem utolsósorban a feleségemnek, aki máig az őrzőangyalom. Mikor idáig jutottam, nagy taps tört ki, s ütemesen kiabálták a nézőtérről, hogy „Éva néni, Éva néni...”.

Nyolcvankét éves fejjel talán már eldicsekedhetem, hogy a pécsi színházról kezdve a Vígszínházig engem igen sokfelé csalogattak, de egy percig sem bántam meg, hogy Kecskeméten maradtam. Nagyon szeretem ezt a várost, s úgy érzem, a város is megszeretett minket. Ha feleségemmel megyünk az utcán, innen is, onnan is ránk köszönnek. Gyakran megfordulunk a piacon is. Ehhez kapcsolódik egy két évvel későbbi, szintén meghatóan szép emlékem. 2007. február 16-án gálaműsorban köszöntött a színház 80. születésnapunk alkalmából Gyólai Viktóriát és engem. A köszöntő szavak után felhoztak a színpadra egy óriási ajándékkosarat, amit a piaci árusok közösen állítottak össze a tiszteletemre: lila hagyma, körte, zöldpaprika, s más - télen ritka - finomság volt benne színpompásan összeállítva, mellette gratuláló levél egy csomó aláírással. Érkezett egy óriási fehér orgonacsokor is kilenc szál rózsaszínű tulipánnal díszítve. Ehhez is volt levél jókívánságokkal, s ötven színházbajáró aláírással.

- **Fogorvosi hivatás mellett színészeleségnek lenni nem mindennapi kihívás. Milyen nehézségekkel járt ez?** - kértem szóra Percze doktornőt is.

- Az első időkben főként az időbeni egyeztetés volt kivitelezhetetlennek tűnő feladat. Én vagy reggel héttől egyig voltam a rendelőben, vagy pedig délutántól kora estig. Tibor délelőtt próbált, s este hattól éjfélig megint a színházban volt. Napközben így szinte alig találkoztunk. Ha pedig egy tájolás után még éjszaka is próbáltak nálunk, attól nekem reggel hatkor még ugyanúgy fel kellett kelnem, s indultam dolgozni. Később hozzászoktam, s ez a furcsa életmód egyre inkább az életem részévé vált. Igyekeztem Tibort minden darabjában megnézni. Figyeltem arra, hogy a társasági élet ne menjen a szereptanulás rovására, s Tibor ebben mindig hallgatott rám. Ahogy tudtam, segítettem a tanulásban is. Minden szerepében volt egy olyan – többnyire jelentéktelen - mondat, ami soha nem jutott az eszébe. Így én is végigizgultam minden premiert, s rendszerint tudtam, mi volt az, ami a szövegből már megint kimaradt, de ezen már csak mosolyogtunk az előadás után.

- **Milyen szerepek illettek legjobban hozzá?**

- Ő mindig népi hősnek tartotta magát, s valóban ezekben az alakításokban aratta a legnagyobb sikereit. Nem véletlen, hogy maga Illyés Gyula is erősen rokonszenvezett vele. A Tóth Sándor által készített közös fotójuk mellé a Fekete-fehér c. verseskötet dedikált példányával is megajándékozta, amit Tibor ma is ereklyeként őriz. Raffai Sarolta kifejezetten neki írta *Vasderes* c. darabjának egyik főszerepét. Arra, hogy Tibor valójában milyen sokoldalú színész, akkor jöttem rá, amikor ráosztották egy beteg ember, Rank doktor szerepét Ibsen Nórájában, amitől nagyon féltettem, s amit mégis nagyszerűen megoldott.

- **Milyen most visszanezni az életére? – kérdezem újból Fekete Tibort.**

- Gyermekkorom óta vallásos, hívő ember vagyok. A feleségemmel negyven éve vagyunk együtt, de máig nincs olyan vasárnap, hogy ne mennék vele a templomba. A Jóisten megsegített engem, hogy ezt a sok csodálatos szerepet eljátszhattam - én, aki egy egyszerű, senki gyerekből lettem azzá, ami. Egy kicsit hasonlatos az én pályám ahhoz, amit a templomban a pap csinál: Először egy hatalmas, szinte tapintható csendet teremt, s ezen a közös szalon a prédikációjával felhozza az emberi lelket olyan magasságokba, ahová egyedül soha vagy csak igen nehezen jutna el. Ezt a csöndet a színpadon nem könnyű megteremteni. Az ügynök halála című darab úgy kezdődik, hogy bejövök két hatalmas bőrönddel a színpad közepére. Meg kell tenni ehhez vagy harminc lépést. Ennyi időm van arra, hogy összegyűjtsem az erőt arra, hogy egyedül létezni, szólni, hatni tudjak a színpadon. Persze, hogy hol a Jóistenhez fohászkodtam, hol azt mondtam: „Józsi, most segíts!”, mert Tímár József játszotta ugyanezt a Nemzetiben, s az ő bőröndjeit kérte kölesön a kellékesünk.

- **Lassan másfél évtizede élnek a Hunyadvárosban. Hogy telnek a napjaik?**

- Nagyon megszerettünk itt lakni. Én minden reggel megfőzöm a kávé és megkérdem a feleségemtől, hogy mi legyen az ebéd. Mivel neki még mindig nagyon sok napi vállalása van, legalább ennyivel visszahálálom azt a rengeteg sok segítséget, amit én a pályám alakulásában tőle kaptam. Meg aztán szeretek is főzni, legjobban a csirkepaprikást nokedlivel. Nyolcvanéves születésnapomra a barátaimtól kaptam egy elektromos kuktát, amit csak be kell állítani, s szinte magától főz, úgyhogy rendkívüli módon bevált. Nagyon szeretünk még piacra járni, s ha véletlen egyedül megyek, rögtön kérdik, hogy Éva néni hol van. Nem mondom én se ott, se máshol soha senkinek, hogy ki vagyok, mi vagyok. Én a városban mindenkinek csak Tibi bácsi vagyok, ehhez ragaszkodom. Egyszer mégis sok dollárt profitáltam idegenben abból, hogy értek valamicskét a mesterségemhez. A hatvanas években történt, hogy látogatóba mentem a sógoromékhöz pár hétre Amerikába. New Yorktól 13 km-re laktak. Mivel vissza akartam nekik fizetni a repülőjegyem árát, munkát vállaltam egy zömében

magyar munkásokat foglalkoztató építkezésen. Hamar kiderült, hogy se a smidlizésben, se a plafonszögeléshez szükséges sidrákolásban nem sokra mennek velem, de mikor úgy munka közben véletlenül dalba fogtam, úgy megtetszett nekik, hogy alkut ajánlottak: kifizetik az órabérem, s ne csináljak mást, csak minden két órában énekeljek nekik néhány szép magyar nótát. Innentől nagyon vígan voltunk. Én énekeltem, „Hogyha ír majd, édesanyám, írjon a falunkról...”, meg „Gyere Bodri kutyám, szedd a sátorfádat...”, „Eresz alatt fecskefészek, Fecske madár sírva nézett...”, s a legkedvesebbet: „Nádfedél, faluvég, eljutok-e haza még?”.
Ők meg dolgoztak...

(Kada Erika interjúja – Hunyadvárosi Hírmondó, 2009. március)